ŽIVLJENJSKE RAZMERE PREJEMNIKOV DENARNIH POMOČI

Posebno kategorijo občanov, ki jim v resnici gre za preživetje, sestavljajo prejemniki družbenih denarnih pomoči, saj so to ljudje, katerih sredstva so daleč pod dogovorjeno ravnijo socialne varnosti in še dalj od minimalnih življenjskih stroškov, kot jih izračunavajo ekonomske raziskovalne ustanove. Življenjske razmere te kategorije ljudi obravnavajo nekatere seminarske naloge v okviru specializacij na VŠSD, pa jih bomo na kratko povzeli.

Nada Rebolj je v svoji analizi **življenjskih razmer prejemnikov denarne pomoči kot edinega vira preživljanja** (v občini Škofja Loka) zajela vseh 28 prejemnikov te pomoči v občini. Ugotovila je, da gre pretežno za stare ljudi; skoraj vsi so stari 60 let ali več, tri četrtine 70 let ali več in polovica 80 let ali več. Kar polovica jih je, ki so bili v aktivnem obdobju svojega življenja kmečki delavci (hlapci ali dekle), precej je bilo čipkaric ali šivilj (10), vendar je za vse te značilno, da si niso pridobili pravic iz dela. V glavnem so to samski ljudje, le dobra četrtina je bila poročenih in so danes vdoveli. Le 5 jih ima otroke. V tem nezavidljivem položaju pa se znajdejo tudi gospodinje, ki so po smrti zakonca ostale brez sredstev za preživljanje. Tri četrtine žive na vasi oziroma v hiši na samem, le četrtina v mestu oziroma trgu. Petina jih živi še v svojih hišah, ki so stare, mnogokrat nefunkcionalne; nekateri so sami v najemnih stanovanjih, v glavnem pa žive pri svojcih. Raziskovalka je ocenila, da jih tri petine živi v ustreznih stanovanjih, ostali pa v neustreznih. Tri petine (17 oseb) živijo skupaj z otroki ali drugimi svojci (od tega eden s tujimi ljudmi), ostali pa sami. Družinske skupnosti, v katerih živijo, so majhne, v glavnem štejejo 2-3 člane.

Velika večina prejemnikov pomoči je - presenetljivo - izjavila, da jim ta pomoč zadošča za preživljanje. V skladu z družbenim dogovorom dobijo kot nezaposlene in nepreskrbljene osebe 43 odstotkov povprečnega mesečnega čistega dohodka zaposlenih v SR Sloveniji. Po podatkih Inštituta za ekonomske raziskave je ta denarna pomoč pokrivala le 53 odstotkov minimalnih življenjskih stroškov (v letu 1987). Skoraj ves ta denar porabijo za prehrano. Privoščijo si kak par čevljev na leto, nekateri imajo naročen časopis Gorenjski glas ali pa plačujejo naročnino za radio. Le dve prejemnici denarne pomoči plačujeta stanarino, ostali pa so med ugodnostmi, ki zmanjšujejo življenjske stroške, navedli, da imajo zastonj stanovanje ali pa so lastniki hiš. Dve prejemnici prejemata še dodatek za tujo nego in pomoč, ker

ju negujejo druge, plačane osebe. Poleg denarne pomoči jih je polovica deležna sosedske pomoči (ki pa v poročilu ni podrobneje opisana), petina pomoči v gospodinjstvu in petina hišne nege. Ostali (dobra četrtina) pravijo, da ne potrebujejo nobene druge pomoči. Nekateri imajo zastonj kosilo (pri svojcih), elektriko, nekateri opravljajo še lažja kmečka dela in si s tem pridobijo svojo ozimnico ipd.

Med skrbmi in težavami, ki jih tarejo, navajajo v glavnem bolezni, na drugem mestu so "vsakdanje manjše težave", nato pa osamljenost. Da so njihove skrbi povezane s premajhnimi dohodki pravijo le trije od 28. Ker gre v glavnem za stare ljudi, jim je bilo zastavljeno tudi vprašanje, če bi šli v dom. Tri petine so odgovorile, da ne; dobra petina da morda kasneje, če bo potreba, ostali pa pravijo, da bi šli v dom.

Pokazalo se je, da bi marsikdo poleg denarne pomoči potreboval tudi druge oblike pomoči, predvsem kot sosedsko pomoč in družabništvo.

Miranda Vrh je proučila razmere tistih občanov, ki so upravičeni do dveh ali več socialnovarstvenih pomoči (v občini Ilirska Bistrica). (Problem kopičenja teh pomoči smo v našem glasilu že obravnavali: gl. B. Mesec, I. Kapun, *Socialno delo*, *24*, 1985, 2: 348-369). Samoupravne interesne skupnosti ugotavljajo upravičenost do socialnovarstvenih pomoči s pomočjo enotne skupne evidence prejemnikov socialnovarstvenih pomoči. Upravičenost do socialnovarstvenih pomoči se ugotavlja na podlagi stvarnih dohodkov in dogovorjene ravni socialne varnosti. Med stvarne dohodke štejemo vse dohodke in prejemke iz preteklega leta in socialnovarstvene pomoči iz tekočega leta, in sicer za oba zakonca in otroke, dokler so jih starši dolžni preživljati. Dogovorjena raven socialne varnosti znaša za delavce in druge delovne ljudi ter za učence in študente, ki uveljavljajo pravico do štipendije, 55 odstotkov od povprečnega čistega osebnega dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v preteklem letu, 50 odstotkov za zmerno, težje in težko prizadete osebe in 43 odstotkov za nezaposlene in nepreskrbljene osebe. Višina socialnovarstvene pomoči se določa na osnovi razlike med stvarnimi dohodki in dogovorjeno ravnijo posamezne družine. Če je občan upravičen do več vrst socialnovarstvenih pomoči, se dodeli najprej tiste, ki izvirajo iz dela, druge pa le tedaj, če občanu še ni zagotovljena dogovorjena raven socialne varnosti. Samoupravni sporazum o uresničevanju socialnovarstvenih pravic določa tudi vrstni red zagotavljanja socialnovarstvenih pomoči. Analiza je skušala ugotoviti življenjske razmere prosilcev, ki že prejemajo kako socialnovarstveno pomoč. Populacijo je sestavljalo 86 prosilcev, evidentiranih pri enotni skupni evidenci Centra za socialno delo Ilirska Bistrica, ki od 1. 5. 1988 dalje prejemajo vsaj dve ali več vrst socialnovarstvenih pomoči. Iz te populacije je bil izbran sistematičen 25 odstoten vzorec 21 oseb. Kar takoj naj opozorimo, da je slika povsem

drugačna kot pri kategoriji prejemnikov socialnovarstvene pomoči kot edinega vira preživljanja, ki smo jo obravnavali zgoraj. Med anketiranimi je dve tretjini moških, ki so skoraj vsi stari nad 40 let. Ženske so v povprečju nekoliko mlajše. Vsi moški so poročeni, med ženskami pa prevladujejo samske, razvezane in vdovele nad poročenimi. Med moškimi je več kot polovica nekvalificiranih in kvalificiranih delavcev, ostali so upokojenci. Tudi upokojenci so pred upokojitvijo delali v glavnem kot nekvalificirani delavci, zato so imeli nizko osnovo za obračun pokojnine. Pri ženskah je polovica delavk, drugo polovico sestavljajo upokojenke in nezaposlene. Za to nezaposlenostjo se v resnici skriva kmetijska dejavnost, čeprav nimajo statusa kmeta; anketiranke so izjavljale, da obdelujejo zemljo za lastne potrebe. Nekateri teh "obdelovalcev zemlje", ki niso kmetje, imajo določen katastrski dohodek, vendar si ne plačujejo prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zdravstveno zavarovanje pa imajo urejeno po zaposlenem zakoncu. V Ilirski Bistrici so po priporočilu skupne strokovne službe zdravstva in socialnega varstva Slovenije takim družinam povečali dohodek za 20 odstotkov povprečnega osebnega dohodka iz preteklega leta. Med zakonci prejemnikov prevladujejo nezaposleni oziroma nepreskrbljeni. Vse anketirane družine imajo otroke, in sicer ima 21 anketiranih skupaj 46 nepreskrbljenih otrok, največkrat po dva otroka. Po enega nepreskrbljenega otroka imajo v glavnem samohranilke. V nekaterih družinah so nekateri otroci že zaposleni, njihov dohodek pa se ne šteje med družinske dohodke, saj po zakonu niso dolžni prispevati za nepreskrbljene brate in sestre. Kljub temu pa je anketiranje pokazalo, da prispevajo in da njihov prispevek veliko pomeni pri družinskem proračunu. Večina nepreskrbljenh otrok hodi v poklicno ali srednjo šolo, ki jo bodo v letu ali dveh končali in se, kot upajo, zaposlili.

Najpogostejši vir dohodkov (brez socialnovarstvenih pomoči) je osebni dohodek anketiranih (tega prejema 12 od 21 oseb), sledi dohodek iz kmetijske dejavnosti (8 od 21) in kadrovska štipendija (8 od 21), nato pokojnina (7 od 21), zakončeva pokojnina (4 primeri), zakončev osebni dohodek (3 primeri), priznavalnina in preživnina (po en primer). Žal iz analize ni razvidno, iz koliko virov prejemajo dohodek posamezne družine, da pa se izračunati, da ima vsaka družina v povprečju dva vira dohodkov, ne da bi pri tem upoštevali socialnovarstvene pomoči, ki pa jih tudi prejemajo po dve ali več! Kljub temu pa te družine ne dosegajo (ali pa komaj dosegajo) pri nas dogovorjeno raven socialne varnosti, to se pravi tudi ne ravni minimalnih življenjskih stroškov in kljub svojemu in družbenemu "krpanju" dohodka iz vseh možnih virov živijo na meji revščine!

Analiza kaže, da imamo opraviti z gospodarsko aktivnimi družinami in posamezniki in da vzrok za slabe gmotne razmere teh družin, zaradi katerih so upravičene do socialnovarstvenih pomoči, ni ne nezmožnost za delo ne veliko

število otrok, kot bi kdo menil, ampak izredno nizki dohodki iz dela oziroma iz "minulega dela". Čeprav prejemajo družine dohodke iz več virov, je njihov skupni dohodek še vedno na pragu revščine. Glede na zaostrene gospodarske in družbene razmere se število upravičencev do socialno-varstvenih pomoči povečuje in pričakujemo lahko, da se bo še povečevalo. Najbolj so ogrožene družine z doraščajočimi otroki. To tudi pomeni, da se bo še povečal pritisk na sklade samoupravnih interesnih skupnosti; nekatere so že lani poslovale z izgubo, pričakujemo pa lahko, da se jim bodo letos pridružile še druge.

Posebno kategorijo prejemnikov socialnovarstvenih pomoči sestavljajo tisti občani, ki imajo dohodke tudi iz kmetijske dejavnosti. **Jožica Lukan je proučila socialne in gmotne razmere prosilcev, ki imajo dohodke iz kmetijske dejavnosti in ki prosijo za družbene pomoči otrokom** (v občini Radovljica). V občini je od 578 prosilcev za socialno-var-stvene pomoči 70 prosilcev ali 12 odstotkov takih, ki imajo dohodek iz kmetijske dejavnosti; razen enega, ki mu je to edini dohodek, imajo vsi ostali dohodke tudi iz nekmetij-stva, saj so zaposleni kot delavci ali pa so upokojenci. Dobra polovica družin ima dohodek od lastne zemlje, ostali pa od zemlje, ki je last sorodnikov ali tujih oseb. Mesečni dohodki iz vseh virov (osebni dohodek in katastrski dohodek) ne dosega dogovorjene ravni socialne varnosti pri nobeni družini. Dve tretjini prosilcev so mlajši ljudje, stari od 25 do 45 let. Več kot tri četrtine družin imajo štiri ali več družinskih članov. Tretjina družin ima po štiri ali več nepreskrbljenih družinskih članov, nadaljnja slaba polovica pa po tri nepreskrbljene člane. Večina vlagateljev je iz bohinjskega kota, kar odraža težke gospodarske razmere kmečke in kmečko-delavske populacije. Približno četrtina družin vlagateljev že prejema pomoči, v glavnem družine upokojencev (varstveni dodatek, štipendije). Glede na socialno problematiko je največ družin z nizkimi dohodki (36 %) brez druge problematike, z nezaposlenimi zakonci (23 %), z nepreskrbljenimi družinskimi člani (23 %), v 18 % pa gre za invalidnost ali bolezen.

Tu imamo torej opraviti s populacijo, ki ima sicer dva vira dohodka, toda tudi veliko nepreskrbljenih družinskih članov. Gmotne razmere so v splošnem skromne, osnovni vir dohodka je delovno razmerje, kmetijstvo pa predstavlja manj kot polovico dohodka. Te podatke pa moramo obravnavati previdno, saj so povzeti iz vlog za pomoči. Morda so gmotne razmere teh družin v resnici boljše, kot je razvidno iz seštetih dohodkov (iz delovnega razmerja in katastrski dohodek), zato bi morali podatke dopolniti z anketiranjem na terenu. Ugotoviti bi bilo treba, kateri dohodek je v resnici osnovni in kakšne so stvarne socialne razmere družine poleg tistih, ki so dokazljive z listinami.

Povzel Blaž Mesec